

Türkiye Cumhurbaşkanlarının Ahıska Türklüğüne Yönelik Politikaları

Fahri TÜRK*
Sedef ZEYREKLİ YAŞ**

Özet

Bu çalışma 1991 yılından bu yana görev yapmış ve yapan Türkiye Cumhuriyeti cumhurbaşkanlarının (Turgut Özal, Süleyman Demirel, Ahmet Necdet Sezer, Abdullah Gül ve Recep Tayyip Erdoğan) Ahıska Türklerine yönelik politikalarını karşılaştırmalı bir noktayı nazardan çözümlemeye tabi tutmaktadır. Bu minvalde bilhassa söz konusu cumhurbaşkanlarının Orta Asya bölgesine, Gürcistan'a veya dünyanın diğer ülkelerine yapmış oldukları ziyaretlerde Ahıska Türkleri hakkında vermiş oldukları nutuklarda bu halk grubuna yönelik söylemleri deşifre edilmektedir. Türk liderler özellikle söz konusu halkın yaşadığı ülkeler olan Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'a yapmış oldukları ziyaretlerde mutlaka bu halkın temsilcileriyle görüştükleri gibi Gürcistan devlet başkanları ile yapmış oldukları temaslarda ise Ahıska Türklerinin anavatanları olan Ahıska bölgesine göç taleplerini sürekli olarak gündeme getirmişlerdir. Bu araştırmada Süleyman Demirel Külliyesi Bilgi ve Belge Merkezi ile TBMM tutanaklarından elde edilen bilgilerin yanı sıra "Ahıska Türklerinin İskânına Dair Kanun" gibi birçok birincil kaynaktan yararlanılmıştır. Bunların hâricinde cumhurbaşkanlarının Ahıska Türkleri ve onların sorunları hakkında yapmış oldukları konuşma metinleri dikkate alınmıştır. Neticede bu surette elde edilen veriler nitel içerik çözümlemesine tabi tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Cumhurbaşkanları, Özal, Demirel, Sezer, Gül, Erdoğan, Ahıska Türkleri

The Policies of Turkish Presidents on Meshkhetian Turks

Abstract

The present study offers a comparative analysis of the policies implemented by successive Presidents of the Republic of Turkey, from 1991 onwards, concerning the Meskhetian Turks. The presidents examined include Turgut Özal, Süleyman Demirel, Ahmet Necdet Sezer, Abdullah Gül, and Recep Tayyip Erdoğan. Specifically, the research deciphers the discourse of these presidents regarding this ethnic group, as articulated in their speeches during official visits to Central Asian countries, Georgia, or other countries around the world. A salient finding of this study is that Turkish leaders have persistently engaged with representatives of the Meskhetian Turk community during their visits to countries where this folk resides, such as Kazakhstan, Kyrgyzstan, and Uzbekistan. Furthermore, in their diplomatic engagements with Georgian heads of state, they regularly prioritised and advocated for the Meskhetian Turks' demands for repatriation to their ancestral homeland in the Meskheta region. This research draws upon a robust collection of primary sources. The sources from which this information has been obtained include the Süleyman Demirel Collection and Documentation Center, official parliamentary records of the Grand National Assembly of Turkey (TBMM), and crucial legislative documents such as the "Law on the Settlement of Meskhetian Turks." In addition to these, the texts of the speeches made by the presidents about Meskhetian Turks and their problems were taken into consideration. Consequently, the Data obtained through this method was subjected to qualitative content analysis.

Keywords: Presidents, Özal, Demirel, Sezer, Gül, Erdoğan, Meshhetian Turks

* Prof. Dr., Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi, E-mektup: fahriturk11@gmail.com, ORCID:0000-0003-0117-0573

** Doç. Dr., Trakya Üniversitesi Havsa Meslek Yüksek Okulu, E-mektup: sedefyas@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7165-5712

Giriş

Türkiye, hem Orta Asya’da hem de dünyanın başka yerlerinde yaşayan Ahıska Türklerine imkânları ölçüsünde tam destek vermektedir. Hatta Ahıska Türkleri konusu Türkiye’nin bazı ülkelerle ikili ilişkilerini derinden etkilemektedir. Söz gelimi Gürcistan ve Türkiye arasındaki ikili ilişkilerin değişmeyen gündem maddesini Ahıska Türkleri ve özellikle bu halkın anavatanlarına dönüş meselesi oluşturmaktadır. Bu minvalde Türkiye Cumhuriyeti cumhurbaşkanları, Orta Asya ülkeleri bağımsızlıklarını kazandıktan sonra bu coğrafyaya yapmış oldukları ziyaretlerde mutlaka Ahıska Türklerinin sorunlarına eğilmişler ve bunlara çözüm yolları bulmaya çalışmışlardır. Türk liderler özellikle söz konusu halkın yaşadığı ülkeler olan Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan’a yapmış oldukları ziyaretlerde mutlaka bu halkın temsilcileriyle görüşmüşlerdir. Diğer yandan Türk liderler, Gürcistan devlet başkanları ile yapmış oldukları görüş alış verişlerinde ise Ahıska Türklerinin anavatanları olan Ahıska bölgesine göç taleplerini sürekli olarak gündemde tutmuşlardır.

Bu çalışmanın amacı Türkiye Cumhuriyeti cumhurbaşkanlarının Ahıska Türklerine yönelik politikalarını karşılaştırmalı bir noktayı nazardan çözümlemeye tabi tutmaktır. Bu bağlamda özellikle Turgut Özal, Süleyman Demirel, Ahmet Necdet Sezer, Abdullah Gül ve Recep Tayyip Erdoğan gibi cumhurbaşkanlarının bölgeye ve Gürcistan’a yapmış oldukları ziyaretlerde ve çeşitli vesilelerle Ahıska Türkleri hakkında vermiş oldukları demeçlerde ve nutuklarda bu halk grubuna yönelik söylemleri deşifre edilmektedir. Söz konusu liderlerin Orta Asya, Gürcistan, Ukrayna ve ABD’de yaşayan Ahıska Türklerine yönelik politikaları hakkında mevcut yazında herhangi bir eser neşredilmemiş olması elinizde tutmuş olduğunuz bu çalışmaya ayrı bir değer katmaktadır.

Bu araştırmada Süleyman Demirel Külliyesi Bilgi ve Belge Merkezi ile TBMM tutanaklarından elde edilen bilgilerin yanı sıra “Ahıska Türklerinin İskânına Dair Kanun” gibi birçok birincil kaynaktan yararlanılmıştır. Bunların hâricinde cumhurbaşkanlarının Ahıska Türkleri ve onların sorunları hakkında yapmış oldukları konuşma metinlerine birçok çevrim içi kaynaktan zahmetli bir süreç sonunda erişilmiştir. Neticede bu surette elde edilen veriler nitel içerik çözümlemesine tabi tutulmuştur.

Yöntem

Yukarıda işaret edildiği üzere bu çalışmanın amacı Türkiye Cumhuriyeti cumhurbaşkanlarının Ahıska Türklerine yönelik politikalarını karşılaştırmalı bir noktayı nazardan çözümlemeye tabi tutmaktır. Bu amaç doğrultusunda ilkin 1991 ila 2025 arasında görev yapmış ve yapan cumhurbaşkanlarının Ahıska Türkleri hakkında vermiş oldukları demeçler incelenmiş ve söz konusu şahsiyetlerin Ahıska Türklerine yönelik politikaları kaleme alınmıştır. Ardından bu çalışma kapsamında elde edilen bilgiler MAXQDA Analytic Pro 24 programında kodlanmıştır. Çalışmanın konusu olan “Türkiye Cumhurbaşkanlarının Ahıska Türklerine Yönelik Politikaları” kapsamında dört ana kod oluşturulmuştur. Bunlardan “Ahıska Türkleri ile Görüşmeler” temel kodu altında cumhurbaşkanlarının yurtdışı ziyaretlerinde Ahıska Türkleri ile görüşmeleri kodlanırken “Atılan Adımlar” başlıklı ana kod altında ise cumhurbaşkanlarının sürece ilişkin faaliyetleri mercek altına alınmıştır. “Karşılaşılan sorunlar” başlıklı ana kod kapsamında süreçte ortaya çıkan sorunlar incelenmiştir. Son olarak “Ahıska Türklerine Yaklaşım” ana kodu altında ise cumhurbaşkanlarının bu halk grubuna yönelik yaklaşımları değerlendirilmiştir. Bu çerçevede yapılan kodlama kapsamında ortaya çıkan rakamlar aşağıda yer almaktadır, (bk. Tablo 1).

Tablo 1: Bölümlerde Yer Alan Kod Sayıları

Cumhurbaşkanları	Sayılar
Turgut Özal	26
Süleyman Demirel	11
Ahmet Necdet Sezer	5
Abdullah Gül	16
Recep Tayyip Erdoğan	20
Toplam	78

Kaynak: Çalışmanın yazarları tarafından MAXQDA Analytic Pro 24 programında yapılan kodlamalar kapsamında oluşturulmuştur.

Tablo 1’de görüldüğü üzere bu çözümleme kapsamında 78 kodlama yapılmıştır. Bu bağlamda en az kod Ahmet Necdet Sezer’in politikalarının anlatıldığı bölüme ilişkin oluşturulurken en fazla kodlama Turgut Özal bölümünde yapılmıştır. Esasında kod sayılarının yüksekliğinde ve düşüklüğünde söz konusu cumhurbaşkanı döneminde yapılan faaliyetler belirleyici olmuş ve olmaktadır.

Bölümlere ait kodlar oluşturulduktan sonra ilkin cumhurbaşkanlarının Ahıska Türklerine yönelik politikaları “tek vaka analizi” vasıtasıyla görselleştirilerek ayrı ayrı sunulmuştur. Ardından karşılaştırma bölümünde ilkin genel durumun değerlendirilebilmesi amacıyla tüm metinlerde en sık tekrar eden kelimeler “kelime bulutu” vasıtasıyla görselleştirilmiş ve yorumlanmıştır. Daha sonra ise cumhurbaşkanlarının politikaları “iki vaka modelleri” marifetiyle halef-selef durumları dikkate alınarak karşılaştırılmıştır. Bu minvalde son olarak Özal ve Erdoğan’ın politikaları karşılaştırılarak aradan geçen 30 yıllık süreçte Türkiye cumhurbaşkanlarının Ahıska Türklerine yönelik politikaları çözümlenmiştir. Yukarıda tarif edilen çözümlemelerin ve oluşturulan şekillerin tamamı MAXQDA Analytic Pro 24 programı vasıtasıyla ete kemige bürünmüştür.

Turgut Özal

Turgut Özal, Ahıska Türklerinin sorunlarına Orta Asya ülkelerine yapmış olduğu ziyaretler kapsamında vakıf olmuştur. Örneğin söz konusu Cumhurbaşkanı 11 Mart 1991 tarihinde SSCB’ye gerçekleştirmiş olduğu ziyaret çerçevesinde Almaatı’ya vasil olduğunda kendisine Ahıska Türklerinin mevcut durumu hakkında bilgiler verilmiştir. Bu görüşmelerde Orta Asya’da dağınık hâlde yaşayan 250.000 civarında Ahıskalının bulunduğunu öğrenen Özal, söz konusu milletin Türkiye’de yaşama yönündeki talebine istinaden daha sonraki dönemlerde Ahıska Türklerinin sorunlarına eğilmeye başlamıştır.¹ Bu gelişmeleri müteakiben Ahıska Türklerinin 1990’ların başından itibaren gündeme getirdikleri Türkiye’ye yerleşme taleplerine istinaden Özal’ın talimatı ve Süleyman Demirel’in Azerbaycan ziyaretinde (1992) Ahıskalı yetkililerle yapılan görüşmelerden sonra 2 Temmuz 1992 tarihinde 3835 sayılı Kanun kabul edilmiştir. Bu Kanun, Ahıska Türklerinden Türkiye’ye gelmek isteyenlerin, en zor şartlarda bulunanlara öncelik vermek suretiyle, cumhurbaşkanı tarafından belirlenen yıllık kotayı aşmamak kaydıyla, serbest veya iskânlı göçmen olarak kabul edilmesini öngörmüştür.² Bu Kanun’a istinaden 1992 yılında Rusya, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan’dan birinci aşamada 150, ikinci aşamada ise 350 ailenin kabul edilmesi karara bağlanmıştır. İlk kafilenin Iğdır’a yerleştirilmesi 1994 yılında tamamlanmış olsa da ikinci kafiye ile getirilmesi düşünülen

¹ Hikmet Özdemir, Turgut Özal ve Avrasya, Avrasya Dünyası, Sayı 2, Nisan 2018, s. 1-15.

² Ahıska Türklerinin Türkiye’ye Kabulü ve İskânına Dair Kanun, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.3835.pdf>, (28.10.2022).

350 aile bir türlü Türkiye'ye vasıl olamamıştır. Bunda söz konusu dönemde iş başında olan Türk yetkililerin bu göçlerin Orta Asya'dan büyük bir göç dalgasına sebep olma ihtimalinden duymuş oldukları tedirginlik önemli bir rol oynamıştır. Bu yüzden ikinci aşamada getirilmesi düşünülen ailelere yeşil ışık yakılmamıştır.³

İlk katile kapsamında 10 Şubat 1993 tarihi itibarıyla 179 aile Iğdır'da geçici iskân merkezine yerleştirilmiştir. Bu aileler için 180 konut yaptırılmış ve tarım arazileri dağıtılmıştır.⁴ Türkiye hükûmeti, Iğdır'da Ahıska Türklerinin ikametleri amacıyla yaptırılan 150 göçmen konutu için 1993 rakamlarıyla 23.000.000.000 liralık bir meblağ harcamıştır.⁵ Söz konusu 150 aile; Kazakistan (70), Azerbaycan (30), Rusya (20), Kırgızistan (20) ve Özbekistan (10) gibi ülkelere paylaştırılmıştır.⁶ Diğer yandan Mehmet Sılay, söz konusu Kanun'un kabul edildiği yıl Iğdır'daki geçici iskân bölgesine 174 ailenin yerleştirildiğini belirterek, toplam 1.000 ailenin de serbest göçmen statüsü ile İnegöl, Niğde, Manisa, Erzurum, Antalya ve Hatay (Kırıkhan ve İskenderun) gibi şehirlere akrabalarının yanına yerleştirildiğini dile getirmiştir. Sılay, bu göçmenlerin 1997 yılına kadar Türk vatandaşlığından mahrum kaldıklarını, çalışma ve oturma izni alamadıklarını söyleyerek 1992-1997 döneminde söz konusu göçmenlerin haricinde herhangi bir Ahıskalının Türkiye'ye yerleştirilmediğini vurgulamıştır. Söz konusu Kanun'a bir devlet bakanlığı nezaretinde hızlı bir şekilde tekrar işlerlik kazandırılması gerektiğine değinen Sılay, bu konudaki düşüncelerini aşağıdaki şekilde cümlelere dökmüştür: “ 3835 sayılı Kanun, düzenli olarak uygulansa dahi, yılda 150-200 ailenin kabulü gibi, Türkiye'ye yapılan göç, sembolik olarak kalmaya devam edecektir [...] olağanüstü bir iradeyle, önce organik varlıklarını, milli kimliklerini ve inançlarını koruyabilen 400 bin Ahıskalıyı, tekrar, doğup büyüdükları topraklara ve anavatan Türkiye'ye esenlik içinde yerleştirmek, Türkiye Cumhuriyetinin tarihî görevidir.”⁷

Özal, daha sonra 4-15 Nisan 1993 tarihleri arasında Orta Asya ülkelerine yapmış olduğu büyük çıkarma çerçevesinde 8 Nisan günü Kırgızistan'a gerçekleştirdiği ziyarette Ahıska Türklerinin⁸ ve Afganistan'dan Türkiye'ye getirilen Kırgızların sorunlarına vakıf olduğunu belirterek, ilk anılan halkın belli bir süre zarfında Türkiye'ye getirilebileceğini söylemiştir.⁹ Söz konusu Cumhurbaşkanı, bu tarihten bir gün sonra 9 Nisan 1993 tarihinde Kazakistan Meclisinde yaptığı konuşmada ise Ahıska Türklerinden arzu edenlerin Türkiye'ye kabul edileceklerini belirterek bu halkın temsilcileriyle yapmış olduğu görüşmede aşağıdaki ifadeleri dile getirmiştir: “Cümlemenize merhaba aziz soydaşlarım. İki yıl önce de Almatı'ya gelmişim, o gelişimde sizin değerli şairiniz Ali Paşa Veyseloğlu bana bir mektup takdim etmişti. Mektupta Ahıskalı Türklerin kim olduğu, ne zulümlere duçar oldukları etraflı bir şekilde yazılmıştı. Ahıska Türkleri bizim de bildiğimiz gibi Doğu Anadolu Türkleridir. Kendilerini Osmanlı Türk'ü olarak görüyor ve Türkiye'ye göçmek

³ Mustafa Üren, Kimlik, Çıkar ve Jeopolitik Eksende Ahıska Türkleri Sorunu, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bolu 2015, s. 220.

⁴ Mehmet Fatih Şahin, Türk Dış Politikasında Ahıska Türkleri, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, İstanbul 2014, s. 75-76.

⁵ Süleyman Demirel Külliyesi, Bilgi ve Belge Merkezi, Belge No:15.6.1993, s. 443.

⁶ Süleyman Demirel Külliyesi, Bilgi ve Belge Merkezi, Belge No:16.02.1993, B:68, s. 448.

⁷ Süleyman Demirel Külliyesi, Bilgi ve Belge Merkezi, Belge No:13.3.1997, B:68 O 2, s. 479.

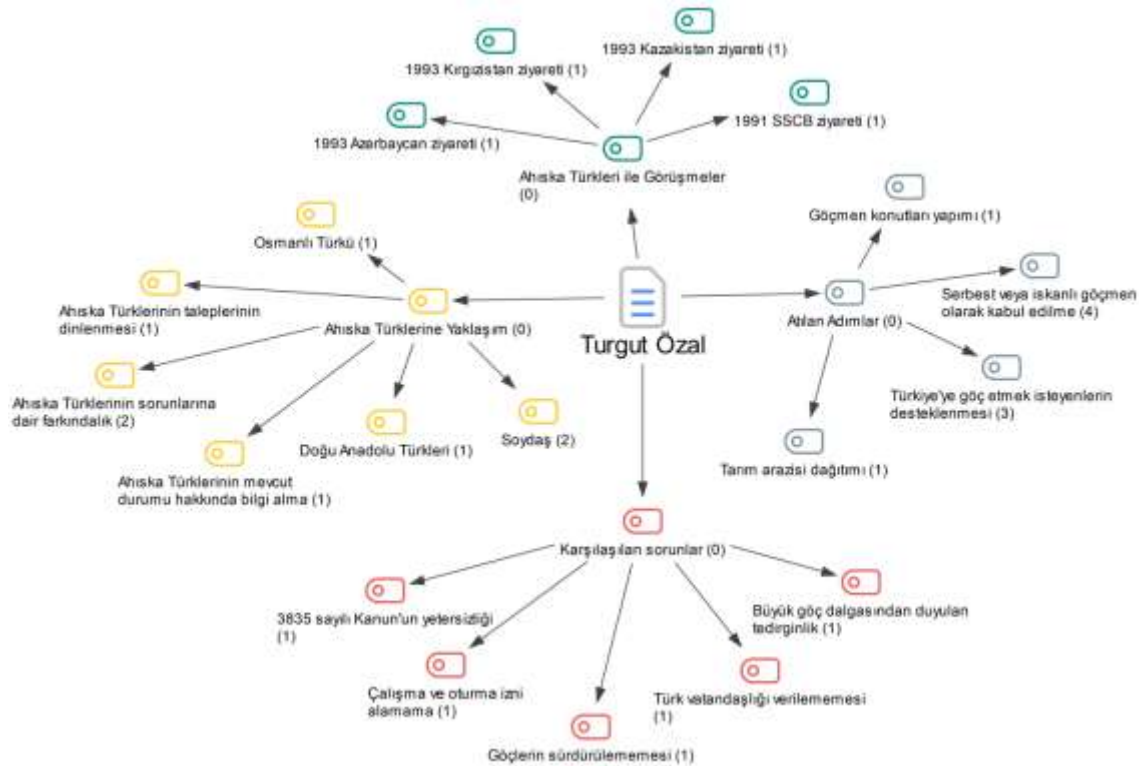
⁸ Günümüzde Kırgızistan'da yaşayan Ahıska Türkleri hakkında ayrıntılı olarak bk. Kırgızistan Ahıska Türkleri Derneği Başkanı Hatemşah Dursunov ile 31 Ekim 2023 tarihinde Bışkek'te yapılan söyleşi (Fahri Türk), Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi, Ocak 2024, Cilt 15, Sayı 2, s. 113-117, <https://www.esbadergisi.com/index.php/tr/sayilar/sutun-d-tr/sayi-28>, (29.05.2025).

⁹ Türkiye Kırgızistan El Ele, Milliyet, 09 Nisan 1993, s. 22, (17.08.2022).

istiyorlar. Hâlihazırda Türkiye'ye göç meselenizi hallettik. T.B.M.M. karar alarak 1993 yılında 100.000 Ahıska Türk'ünün Türkiye'ye göç etmesini uygun gördü. Türkiye'de iklimi iyi olan şehirlere ve kasabalara sizleri yerleştireceğiz. Bundan sonra soydaşlarınızla birlikte hiçbir zulme uğramadan mutlu bir şekilde yaşayacaksınız [...]"¹⁰

Özal esasında yukarıda değinilen konuşmasında "Türkiye'ye göç meselenizi hallettik" demekle 2 Temmuz 1992 tarih ve 3835 sayılı Kanun'un çıkarıldığını kastetmektedir. Bazı yazarlar Özal'ın söz konusu Orta Asya ziyaretinden sonra vefat etmesi nedeniyle Ahıska Türklerinin Türkiye'ye kabullerinin sekteye uğradığını dile getirmektedirler. Söz gelimi Seyfullah Türksoy, Özal'ın Ahıska Türklerini Kars, Ardahan ve Iğdır'a yerleştirme programının olduğunu dile getirerek söz konusu liderin ölümünden sonra bu projenin akim kaldığını vurgulamaktadır.¹¹ Yukarıda yapılan değerlendirmeler ışığında Özal'ın Ahıska Türklerine yönelik politikası Şekil 1 vasıtasıyla ortaya konmuştur.

Şekil 1: Tek Vaka Modeli (Turgut Özal)

Kaynak: Çalışmanın yazarları tarafından MAXQDA Analytic Pro 24 programında oluşturulmuştur.

Özal Ahıska Türkleriyle Orta Asya ülkelerine yaptığı iki farklı yurtdışı ziyaretinde bir araya gelmiştir. Bunlardan birincisi daha SSCB dağılmadan önce 1991 yılında gerçekleşirken diğer ziyaretler ise söz konusu cumhurbaşkanının ölümünden çok kısa bir zaman önce Nisan 1993'te bölge ülkelerine yaptığı ziyaretler vesilesiyle vuku bulmuştur. Bu ziyaretlerde Ahıska Türklerinin sorunlarını ve taleplerini dinleyen Özal mütevazı da olsa onların içinden Türkiye'ye göç etmek isteyenlerin desteklenmesi yönünde adımlar

¹⁰ Abdulvahap Kara, "Turgut Özal ve Türk Dünyası, Türkiye-Türk Cumhuriyetleri İlişkileri 1983-1993", IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 87-88.

¹¹ Ahıska Türkleri Geliyor, 150 bin Ahıska Türkü, Kars Ardahan ve Iğdır'a yerleştirilecek, 25 Şubat 2015, <https://www.gazetekars.com/ahiska-turkleri-geliyor-10908h.htm>, (14.10.2022).

atmıştır. Bu kapsamda 3835 sayılı Kanun'un kabul edilmesi adeta bir milat teşkil etmiştir ki bu çerçevede Ahıska Türklerinin Türkiye'ye serbest veya iskânli göçmen olarak kabul edilmelerinin önü açıldığı gibi, göçmen konutlarının yapımı, tarım arazilerinin dağıtımı gibi somut icraatlar da yapılmıştır. Ancak bu dönemde Türkiye'ye yerleşenlere Türk vatandaşlığı verilememesi, göçmenlerin çalışma ve oturma izninden mahrum bırakılmaları, Orta Asya'dan Türkiye'ye yönelik büyük bir göç dalgasının meydana gelme ihtimalinden duyulan tedirginlik ve Özal'ın vakitsiz ölümü gibi saikler göçlerin sürdürülememesine yol açmıştır.

Süleyman Demirel

Süleyman Demirel, cumhurbaşkanları içerisinde dünya Türklüğünün meselelerine bigâne kalmayan ender liderlerden birisi olarak tarihe geçmiştir. Söz gelimi Demirel 1970'li yıllarda Afganistan Türklerinin sorunlarıyla yakından ilgilendiği gibi 1990'lı yıllarda gene bu ülkedeki Türklere ve özellikle onların lideri Raşid Dostum'a büyük destek vermiştir.¹² Diğer yandan Demirel, Türkiye ve Orta Asya ülkeleri arasındaki ikili ilişkileri sağlam zemine oturtmak için canhıraş bir çaba içerisinde olmuştur. Bu minvalde Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'da yaşayan Ahıska Türklerinin sorunlarına kayıtsız kalmamıştır. Demirel, söz konusu halkı, Türkiye ve mevzu bahis ülkeler arasındaki ilişkilerin önemli bir yapıtaşı olarak addetmiştir.

Demirel, başbakanlığı döneminde Mayıs 1992'de Orta Asya ülkelerinde yaşayan 200.000 civarındaki Ahıska Türkünün Türkiye'ye gelmek istediğini öğrendiği vakit aşağıdaki ifadeleri dile getirmiştir: "Türkiye'nin kapıları dünyanın her yerindeki Türklere açıktır. Herkes Türkiye'ye gelebilir."¹³ Demirel, Orta Asya ziyaretinde Ahıska Türklerinin önde gelen temsilcileri ile görüştüğü vakit bu halk grubu Türkiye'ye göç etme talebini dile getirmiştir. Bu talepleri olumlu karşılayan Demirel, Ahıska Türklerinin, SSCB'de, kimliklerin milliyet hanesinde "Türk" yazan tek topluluk olduğunu belirterek, söz konusu bu milletin bir plan çerçevesinde aşamalı olarak Türkiye'ye getirilebileceğini ifade etmiştir.¹⁴

Demirel cumhurbaşkanlığı döneminde de Ahıska Türklerinin sorunları ile yakından ilgilenmiştir. Zaman zaman bu sorunlar Demirel'in Orta Asyalı liderler ile yaptığı görüşmelerde gündeme gelmiştir. Söz gelimi Kırgızistan Cumhurbaşkanı Askar Akayev, 28 Ağustos 1995 tarihinde Demirel ile yaptığı görüşmede, Ahıskalıların ve Çeçenlerin Türkiye'de iskân edilmeleri hususunu gündeme getirmiştir. Demirel, yapılan görüş alış verişi sonrasında, 5.000 Ahıskalının ve 1.000 Çeçenin Türkiye'de kalıcı olarak iskân edilebileceğini açıklamıştır.¹⁵ Daha sonra Eylül 1995'te söz konusu göçmenler için net bir yol haritası¹⁶ meydana getirilmiş olsa da bürokrasinin pasif direnişi sonucunda bu

¹² Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Türk Fahri ve Karakuzu Taner, Türkiye Cumhuriyeti ve Afganistan Türklüğü (1970-2000), Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi, Cilt 13, Sayı 1, Ocak 2022, s. 1-20, <https://www.esbadergisi.com/images/sayi24/1turk-karakuzu-afganistan-turklugu.pdf>, (11.11.2022).

¹³ Demirel'den Ahıska Türklerine Mesaj: "Kapımız bütün Türklere açıktır." Mayıs 1992.

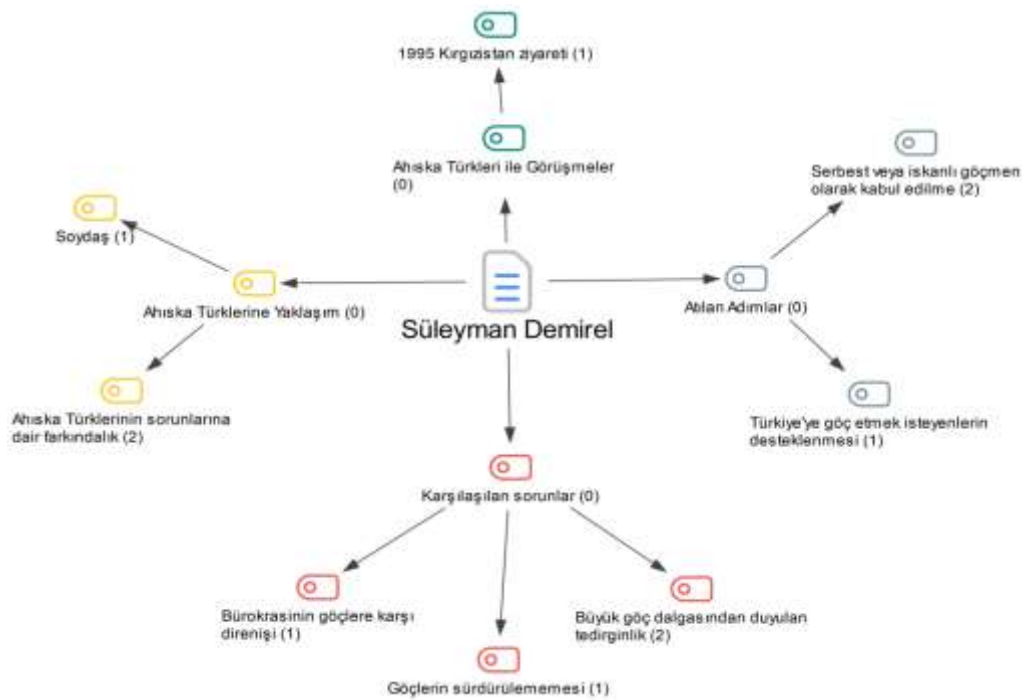
¹⁴ Sürgün Sonrası Ahıska Türklerinin Dünyu Bugünü ve Yarını, Gerçek Tarih 2 Ekim 2022, <https://gercektarih.com.tr/surgun-sonrasi-ahıska-turklerinin-dunu-bugunu-ve-yarini/>, (01.11.2022).

¹⁵ İlker Limon, Süleyman Demirel'in Orta Asya Politikası (1991-2000), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Edirne 2022, s. 125.

¹⁶ Bu yol haritasına göre Türkiye'ye getirilmesi düşünülen göçmenlerin terör hareketlerine karşı bir nevi emniyet sübabı oluşturmaları amacıyla aşağıdaki bölgelere yerleştirilmesi öngörülmüştür: Ahıska Türklerinin iskân edileceği iller ve sayıları; Hakkari (1.000), Diyarbakır (1.000), Van (1.500), Erzincan (1.000) ve Batman (500) şeklinde belirlenirken, Çeçenlerin ise Erzurum (500) ve Şırnak'a (500) yerleştirilmeleri planlanmıştır, (Limon, a.g.e., s.125).

proje rafa kaldırılmıştır. Örneğin Tarım Bakanı Refaiddin Şahin ile Bayındırlık ve İskân Bakanlığı yetkililerinin bu projeye sıcak bakmalarına karşılık, İçişleri Bakanlığı görevlileri göçmen sayısının yüksekliğinin güvenlik endişesi doğuracağını ileri sürmüşlerdir. Diğer yandan Dışişleri Bakanlığı yetkilileri de göçmenlerin kabulünün komşu ülkelerde tedirginliklere neden olabileceğini ileri sürerek bu girişime karşı bir duruş sergilemişlerdir.¹⁷ Süleyman Demirel'in Ahıska Türklerine bakış açısı genel hatlarıyla Şekil 2'de gözler önüne serilmiştir.

Şekil 2: Tek Vaka Modeli (Süleyman Demirel)

Kaynak: Çalışmanın yazarları tarafından MAXQDA Analytic Pro 24 programında oluşturulmuştur.

Cumhurbaşkanlığı döneminde Ahıska Türkleri ile 1995 yılında Kırgızistan'a yaptığı ziyarette bir araya gelen Demirel, bu halkı soydaş olarak addetmiş ve onların sorunlarına dair her zaman yüksek bir farkındalığa sahip olmuştur. Her ne kadar Demirel Türkiye'ye göç etmek isteyen Ahıska Türklerine söylem düzeyinde açık destek vermiş ve onların serbest veya iskânlı göçmen olarak kabul edilmeleri yönünde gayret sarf etmiş olsa da bürokrasinin Ahıskalıların Türkiye'ye yerleştirilmelerinin Orta Asya kaynaklı bir göç dalgasına yol açacağı yönündeki çekincesi yüzünden bu dönemde Türkiye'ye göçen bu halk grubunun sorunları sürüncemede kalmıştır. Hatta bu durum söz konusu coğrafyada yaşayan Ahıskalıların Türkiye'ye gelmeye sıcak bakmamalarına neden olmuştur.

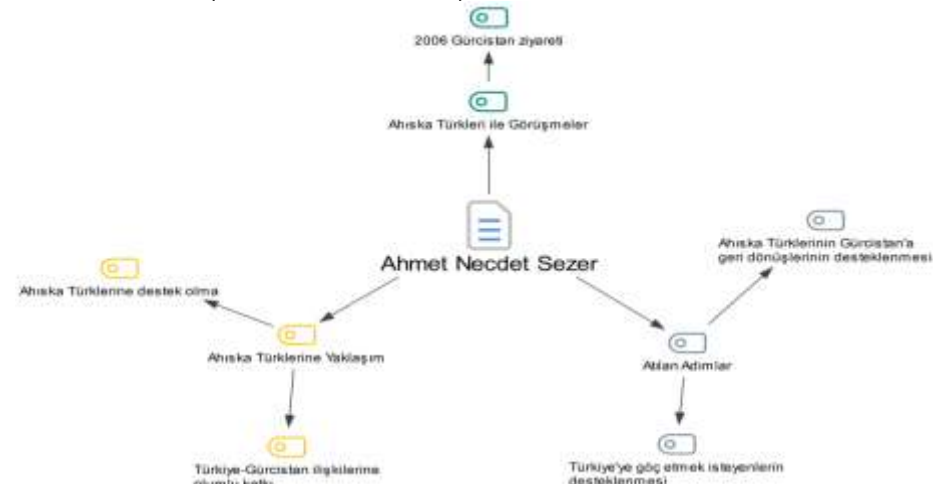
Ahmet Necdet Sezer

Ahmet Necdet Sezer, 14 Mart 2006 tarihinde Gürcistan'a yapmış olduğu resmi ziyarette Ahıska Türklerinin anavatanlarına dönüşleri üzerinde durarak, Gürcü yönetiminin son yıllarda bu konuda başlattığı girişimlerin sevindirici olduğunu dile getirmiştir. Sezer,

¹⁷ Limon, a.g.e., s. 125-126.

Türkiye'nin bu konuda her türlü yardıma hazır olduğunu sözlerine eklemiştir.¹⁸ Diğer yandan Gürcü mevkidaşı Mihail Saakaşvili'yi 19 Aralık 2006 tarihinde kabul eden Sezer, Tiflis'in Ahıska Türklerine yönelik tutumunun memnuniyet verici olduğunu belirterek Gürcistan yönetiminin Ahıska Türklerinin anayurtlarına dönmelerini sağlama yönündeki hazırlıklarını ilgi ile izlediğini vurgulamıştır. Türk Cumhurbaşkanı, ayrıca Ahıska Türklerinin Gürcistan'a dönüşlerinin, Türkiye ve Gürcistan arasında yeni bir dostluk ve iş birliği köprüsü oluşturacağını sözlerine eklemiştir.¹⁹ Yukarıda yapılan kısa değerlendirme ışığında Sezer'in Ahıska Türklerine yönelik politikası Şekil 3 vasıtasıyla sunulmuştur.

Şekil 3: Tek Vaka Modeli (Ahmet Necdet Sezer)

Kaynak: Çalışmanın yazarları tarafından MAXQDA Analytic Pro 24 programında oluşturulmuştur.

Dış politikaya ilişkin hususlarda diğer liderlere nazaran daha edilgen bir tutum sergileyen Sezer, Ahıska Türklerinin Gürcistan'a geri dönüş taleplerine destek vermekten kaçınmamıştır. Gürcistan'a geri dönen Ahıska Türklerinin Türkiye-Gürcistan ilişkilerinin gelişimine olumlu katkı sağlayacağını düşünerek bu minvalde yapılan çalışmalara verdiği desteği sürdürmüştür. Ancak Sezer'in verdiği söz konusu desteğe rağmen bu hususun kuvveden fiile çıkarılamadığı söylenebilir.

Abdullah Gül

Abdullah Gül, gerek Orta Asya'ya gerekse Ahıska Türklerinin yaşadıkları ABD ve Gürcistan gibi ülkelere yapmış olduğu ziyaretlerde bu halkın temsilcileriyle görüşme yapmayı ihmal etmemiş ve onların sorunlarına eldeki imkânlar ölçüsünde çözüm bulmaya çalışmıştır. Örneğin Gül, 21 Kasım 2007 tarihinde Gürcistan'da yapmış olduğu görüşmelerde Ahıska Türklerinin iki ülke arasında köprü oluşturduğunu dile getirmiştir.²⁰ Diğer yandan Cumhurbaşkanı Gül, Gürcü liderlerle uluslararası toplantılar vesilesi ile de bir araya gelerek Ahıska Türklerinin meselelerini çözmeye çaba sarf etmiştir. Örneğin,

¹⁸ Cumhurbaşkanı Sezer Gürcistan Cumhurbaşkanı Saakaşvili ile Görüştü, DHA 14 Mart 2006, [https://www.gazetevatan.com/gundem/cumhurbaskani-sezer-gurcistan-cumhurbaskani-saakasvili-ile-gorustu-73388, \(01.11.2022\).](https://www.gazetevatan.com/gundem/cumhurbaskani-sezer-gurcistan-cumhurbaskani-saakasvili-ile-gorustu-73388, (01.11.2022).)

¹⁹ Saakaşvili: Türkiye Gerçek bir Stratejik Ortak, ANKA 19 Aralık 2006, [https://www.hurriyet.com.tr/gundem/saakasvili-turkiye-gercek-bir-stratejik-ortak-5643116, \(01.11.2022\).](https://www.hurriyet.com.tr/gundem/saakasvili-turkiye-gercek-bir-stratejik-ortak-5643116, (01.11.2022).)

²⁰ Gürcistan Devlet Başkanı ile Görüşmelerin Ardından ortak Basın Toplantısı, 21 Kasım 2007, [https://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari--abdullah-gul-/1723/14855/gurcistan-devlet-baskani-ile-gorusmelerinin-ardindan-duzenlenen-ortak-basin-toplantisi, \(15.10.2022\).](https://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari--abdullah-gul-/1723/14855/gurcistan-devlet-baskani-ile-gorusmelerinin-ardindan-duzenlenen-ortak-basin-toplantisi, (15.10.2022).)

Türk Cumhurbaşkanı 26 Haziran 2012 tarihinde düzenlenen Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı toplantısı kapsamında mevkidaşı Mihail Shakaşvili ile yapmış olduğu görüşmede Ahıska Türklerinin anavatanlarına dönüşlerinin hızlandırılması gerektiğini ifade etmiştir.²¹

Gül, Orta Asya ülkelerinden özellikle Kazakistan ve Kırgızistan'a yapmış olduğu ziyaretlerde Ahıska Türklerini mutlaka kabul etmiştir. Gül 24 Mayıs 2010 tarihinde Almatı'da bir grup Ahıska Türkünü kabulünde aşağıdaki görüşleri dile getirmiştir: "Anavatanına dönmek isteyenler konusunda yapılması gerekenler yapılıyor. Bundan sonra da yapılacak. Fakat bulunduğu yerde mutlu olan, ekonomik açıdan güçlü olan ve başarılı olanlar orada kalabilmelidir. Tüm Ahıskalıları bir yerde toplayalım diye bir düşünce olmaması lazım."²² Gül, vermiş olduğu bir mülakatta ise Kazakistan'da yaşayan Ahıska Türklerinin sorunlarıyla yakından ilgilendiğini söyleyerek özellikle bu halkın eğitim alanındaki dertlerine çare bulunmasında kendisinin önemli bir rol oynadığının altını çizmiştir. Söz gelimi TİKA tarafından Almatı vilayetinin Talgar bölgesinde Ahıska Türkleri için 500 öğrenci kapasiteli "Talgar Lisesi" ve 300 yataklı bir yurt inşa edilmesine katkı sunmuştur. Gene Gül tarafından Ahıska gazetesine altyapı ve teknik destek sağlanmasının yanı sıra "Sürgünde Ahıska Türkleri Yükseköğretim Öğrencileri Çalıştayı" düzenlenmesine omuz verilmiştir.²³

Gül'ün Ahıska Türkleri ile temasa geçtiği ülkelere bir diğeri ise ABD olarak öne çıkmıştır. Cumhurbaşkanı Gül ABD'de Ahıska Türkleri ile yaptığı bir görüşmede söz konusu halkın Ahıska'ya dönüşünü desteklediğini aşağıdaki ifadelerle vurgulamıştır: "[...] Ahıskalıların Ahıska'ya dönmeleri için de çaba sarf ediyoruz. Bu çerçevede Gürcistan'da da bir ofis açtık. Dolayısıyla Ahıska Türkleri ile ilgili haberler bize ulaşmaktadır."²⁴ Bu görüşmede kendisine Türkiye'nin Ahıska bölgesine garantör olması ve çifte vatandaşlık hususları sorulduğunda ise söz konusu cumhurbaşkanı şu değerlendirmeyi yapmıştır: "Biz şimdilik elimizden geleni yapıyoruz. Merak etmeyin sizi asla yarı yolda bırakmayacağız. Ahıska problemiyle ilgili çalışmalarımız devam edecektir. Ahıskalıların kendi vatanlarına dönmeleri için uğraşıyoruz." Ayrıca Gül gene 2012 yılında ABD'de bulunduğu bir sırada Ahıska Türklerinin temsilcilerini kabul etmiştir.²⁵ Gül aradan bir yıl geçtikten sonra 2013 yılında ABD'ye yapmış olduğu ziyaret kapsamında da Ahıskalıları ile görüşmeyi ihmal etmemiştir. Ahıskalıların Amerika'ya yerleştirilmelerine katkı sunduğu için söz konusu etnik grubu sürekli olarak takip ettiğini söylemiş ve işte tam da bu yüzden söz konusu ülkeye her geldiğinde bu halk grubunun temsilcileri ile görüş alış verişinde bulunduğunu ifade etmiştir.²⁶ Yapılan bu değerlendirmeler kapsamında Abdullah Gül'ün Ahıska Türklerine yönelik politikası Şekil 4'te gözler önüne serilmiştir.

²¹ KEİ Zirvesi Çerçevesinde İkili Temaslar, 26 Haziran 2012, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-1726/10455/kei-zirvesi-cercevesinde-ikili-temaslar>, (15.10.2022).

²² Cumhurbaşkanı Gül, Ahıska Türkleri ile Buluştu, 24 Mayıs 2010, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-1726/9012/cumhurbaskani-gul-ahiska-turkleri-ile-bulustu>, (15.10.2022).

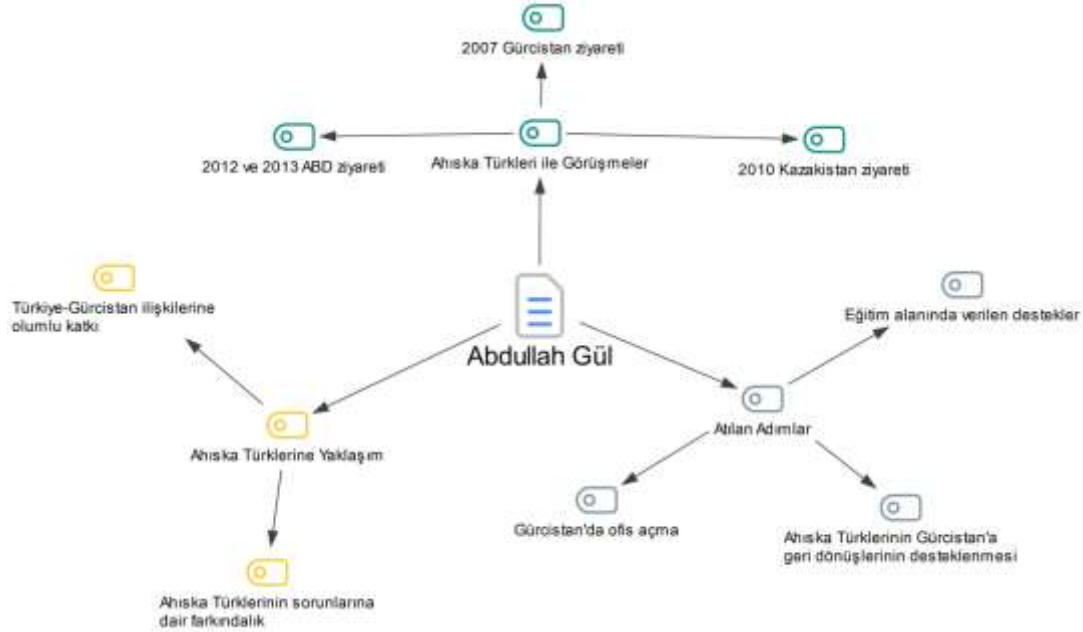
²³ Taner Karakuzu ve İlker Limon'un Abdullah Gül ile 16 Mart 2021 tarihinde Ankara'da yaptıkları söyleşi.

²⁴ Elnara Muradova, Cumhurbaşkanı Gül ABD'de Ahıska Türkleriyle Görüştü, Bizim Ahıska, s. 55.

²⁵ Cumhurbaşkanı Gül Ahıska Türkleri Ağırladı, 20 Mayıs 2012, <https://www.ensonhaber.com/gundem/cumhurbaskani-gul-ahiska-turklerini-agirladi-2012-05-20>, (15.10.2022).

²⁶ Cumhurbaşkanı Gül, New York'ta Türk Vatandaşları ile Buluştu, 26 Eylül 2013, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-1726/11156/cumhurbaskani-gul-new-yorkta-turk-vatandaslari-ile-bulustu>, (15.10.2022).

Şekil 4: Tek Vaka Modeli (Abdullah Gül)

Kaynak: Çalışmanın yazarları tarafından MAXQDA Analytic Pro 24 programında oluşturulmuştur.

ABD, Gürcistan ve Kazakistan gibi Ahıska Türklerinin yoğun olarak yaşadıkları ülkelere yaptığı ziyaretlerde bu halk topluluğunun temsilcileri ile bir araya gelen Gül onların Gürcistan'a geri dönüşlerine tam destek vermiştir. Döneminde Dünya Ahıska Türkleri Birliğinin (DATÜB) kurulmasının da etkisiyle Gürcistan'da bir ofis açılarak Ahıskalıların Gürcistan'a dönme talepleri yakından takip edilmiştir. Ahıska Türkleriyle her fırsatta bir araya gelen ve onların sorunlarını çözmeye çalışan Gül, bilhassa Ahıska Türklerinin yaşadıkları ülkelerde iyi eğitim almaları yönünde gayretkeş olmuştur. Söz konusu cumhurbaşkanı da tıpkı diğerleri gibi Ahıska Türklerinin ülkesi ve Gürcistan arasındaki ilişkilerin gelişimine olumlu katkılar yapacağına inanmıştır.

Recep Tayyip Erdoğan

Recep Tayyip Erdoğan da tıpkı diğer cumhurbaşkanları gibi Ahıska Türklerine destek olmaya çalışmıştır. Örneğin her vesile ile Ahıska Türklerinin yanında olduğunu vurgulayan Erdoğan 2019 yılında Ahıska sürgününün 75'inci yılı münasebetiyle Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde yapmış olduğu konuşmada aşağıdaki cümleleri sarf etmiştir: “ Herkes sessiz kalsa da biz her platformda Ahıska Türklerinin davasını savunmaktan geri durmayacağız. Burada bir gerçeği tekrar ifade etmekte de fayda görüyorum, Ahıskalı kardeşlerimizin gönlünde açılan yaraları bir nebze de olsa hafifletecek tek yol arzu eden her Ahıska Türk'ünün vatanlarına geri dönebilmesini sağlamaktır. Bu konuda Dünya Ahıska Türkleri Birliği Başkanı Ziyatdin ile bu konuları sürekli görüşüyoruz, görüşeceğiz. Türkiye'nin gayesi, 75 yıl evvel yaşanan bir haksızlığın daha fazla vakit kaybedilmeden giderilmesidir. Zira boşa geçirilen her gün mağduriyeti daha fazla artırmaktadır. İnşallah bundan sonra da sizlerin davasını davamız addederek, hem Gürcistan makamları, hem de Avrupa Konseyi nezdinde çalışmalarımızı sürdüreceğiz. Bu konu, Gürcistan ile ilişkilerimizin ve Güney Kafkasya'ya yönelik siyasetimizin

öncelikleri arasında yer almaya devam edecektir.”²⁷ Erdoğan, gerek yerinde burs verme projesi, gerekse Türkiye bursları kapsamında Ahıska kalı gençlere yükseköğretim imkânları sunulduğunu dile getirerek Ahıska tarihi, sanatı ve kültürüne sahip çıkıldığını vurgulamıştır.²⁸

Erdoğan da tıpkı Gül gibi yapmış olduğu yurtdışı ziyaretlerde Ahıska Türklerini ziyaret etmeyi mümkün mertebe ihmal etmemiştir. Erdoğan’ın başbakan olduğu dönemde Ahıskalıların sorunlarına bigâne kalmadığını dile getiren DATÜB Başkanı Ziyatdin Kasenov, söz konusu liderin 2005 yılında gerçekleştirdiği Almatı ziyaretinde Talgar Türk Lisesinin kuruluşu için karar verildiğini dile getirmiştir.²⁹ Kasenov bu lisenin açılışından bir yıl sonra Erdoğan’a 23 Mayıs 2012 tarihinde Astana’da söz konusu eğitim kurumu hakkında bilgi verdiğinde Türk Başbakanı bu lisede geleceğin aydınları ve bilim adamlarının yetişeceği temennisinde bulunarak Ahıska Türklerine desteğinin devam edeceğini ifade etmiştir.³⁰ Diğer yandan Erdoğan Nisan 2015’te Kazakistan’a yapmış olduğu ziyaret kapsamında Çimkent Ahıska Türklerinin temsilcileriyle bir araya gelmiştir.³¹ Söz konusu cumhurbaşkanı 2016 yılında Muhammed Ali’nin cenaze törenine katılmak için ABD’nin Louisville kentine gittiği vakit bu şehirde yaşayan Ahıska Türklerinin temsilcileriyle görüşmeyi de ihmal etmemiştir.³²

Diğer yandan Erdoğan’ın Ahıska Türklerine vermiş olduğu desteğin sadece Orta Asya bölgesiyle sınırlı kalmadığının belirtilmesi gerekmektedir. Erdoğan, 2015 yılında perde arkasında yapılan bir dizi görüşme sonunda Rusya ve Ukrayna arasında yaşanan çatışmalarda mağdur olan Ahıska Türklerinden 677 ailenin Ukrayna’dan getirilerek Erzincan’ın Üzümlü ilçesine yerleştirilmesine yeşil ışık yakmıştır.³³ Türkiye Cumhuriyeti ve DATÜB’ün iş birliği sonucunda 116 aileden (466 kişi) oluşan ilk katile Erzincan’da yaptırılan TOKİ konutlarına yerleştirilmiştir.³⁴ Yukarıda anılan toplam sayı içerisinde yer alan 72 aile ise Bitlis’in Ahlat ilçesine getirilerek iskân edilmiştir.³⁵ Bu ilçeye yerleştirilen göçmenler Ukrayna’nın Harkov şehrinden intikal ettirilmişlerdir. Burada yaptırılan TOKİ konutlarına Ahıskalıların Ukrayna’dan geldikleri bölgeden esinlenilerek “Donetsk TOKİ” adı verilmiştir.³⁶ İlk kafilenin 25 Aralık 2015 tarihinde intikalini müteakiben geri kalanlar dört katile hâlinde getirilmişlerdir. Erzincan’a vasil olanlar Üzümlü ilçesine yerleştirilmişlerdir. Bu minvalde Türkiye’ye kabul edilenlerin sayısı yaklaşık 3.000’i bulmuştur.³⁷ Rusya ve Ukrayna arasında yaşanan savaş patlak verdikten sonra, ikinci olarak anılan ülkenin Herson kentinde mahsur kalan Ahıska Türkleri oradan tahliye edilerek Elazığ’a (1.200 kişi) yerleştirilmişlerdir. Daha sonra getirilen 84 kişi ise

²⁷ Rövsen Memmedoğlu, Kader/Sudba, Almatı 2021, s.31, ayrıca bk. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan: Ahıska Türkleri Vatanına Dönmelidir, <https://www.turkalemiyiz.com/Home/Gethaberler?categoryid=13&aid=4690>, (01.11.2012).

²⁸ Memmedoğlu, a.g.e., s. 32.

²⁹ Memmedoğlu, a.g.e., s. 35.

³⁰ Memmedoğlu, a.g.e., s. 81.

³¹ Cumhurbaşkanı Erdoğan Ahıska Türkleri ile Buluştu, 17 Nisan 2015, <https://www.sehirmedya.com/dunya-haberleri/cumhurbaskani-erdogan-ahiska-turkleri-ile-bulustu-h101137.html>, (01.11.2022).

³² Can Olgan, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ı ABD’de Ahıska Türkleri Karşıladi, 09 Haziran 2016, <http://www.haberself.com/h/49719/>, (02.11.2022).

³³ Memmedoğlu, a.g.e., s. 35.

³⁴ Memmedoğlu, a.g.e., s. 95.

³⁵ Memmedoğlu, a.g.e., s. 105.

³⁶ Zeynep Bilgehan, Ukrayna’dan Van Gölü Kıyısına: Yeni Ahıska Ahlat, Hürriyet 13 Haziran 2016, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ukraynadan-van-golu-kiyisina-yeni-ahiska-ahlat-40116688>, (14.10.2022).

³⁷ Memmedoğlu, a.g.e., s. 163.

Tekirdağ'ın Muratlı ilçesinde iskân edilmiştir. Bu vesileyle Muratlı'daki Ahıska Türklerini ziyaret eden DATÜB Genel Sekreteri Fuat Uçar, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Ahıska Türklerinin hamisi olduğunu dile getirmiştir.³⁸

Rusya'nın Krasnodar bölgesinde yaşayan Ahıskalıların Türkiye'ye getirilmesi de 2000'li yılların başında Türk siyasetçilerin gündemini meşgul etmiştir. Ancak bu dönemin karar alıcıları söz konusu halkın Türkiye'ye getirilip yerleştirilmesine pek sıcak bakmamışlardır. Söz gelimi Ensar Ögüt, 2013 yılında TBMM'de yapmış olduğu bir konuşmada 2000'li yılların başında Başbakan Erdoğan'a ve Dışişleri Bakanı Gül'e giderek Rusya'nın Krasnodar bölgesinde kimliksiz hâlde dolaşan Ahıska Türklerinin Türkiye'ye kabul edilmesi gerektiğini ifade ettiğini, ancak söz konusu liderlerin, kendisine Ahıskalıları "Ahıska bölgesine" yerleştireceklerini söylediklerini gündeme getirmiştir. Netice itibarıyla Ahıskalılar ne Türkiye'ye kabul edilmişler ne de Ahıska bölgesine gönderilebilmişlerdir.³⁹

Diğer yandan Erdoğan Türkiye'de yaşayan Ahıskalıların vatandaşlık, ikamet ve çalışma izinleri ile denklik ve eğitim sorunlarının çözümüne de elinden gelen katkıyı sunmuştur. Türkiye'nin 2016 sonunda aldığı bir kararla 1 Ocak 2017'den önce bu ülkeye yerleşen Ahıska Türklerine uzun dönem ikamet izni verilmesi öngörülmüştür. Böylece Ocak-Ağustos 2017 arasında 22.800 Ahıska Türkü uzun dönemli ikamet izni için yetkili mercilere başvuruda bulunmuştur. Ahıska Türklerine Eylül 2017'de ise vatandaşlık hakkı tanınmıştır.⁴⁰ Böylece 2019 yılı itibarıyla vatandaşlık alanların sayısı ise 55.000'i geçmiştir.⁴¹

Erdoğan, Aralık 2021'de Ziyatdin Kassenov'un DATÜB Başkanlığına yeniden seçilmesi vesilesiyle yayımladığı tebrik mesajında Ahıska Türkleri hakkında aşağıdaki ifadeleri dile getirmiştir: "Vatan Ahıska davası yolunda yaptığınız uluslararası çalışmalarda, devlet ve millet olarak her zaman olduğu gibi bugün de yanınızdayız, hep yanınızda olmaya devam edeceğiz. Dünyanın her yerindeki Ahıska Türkü kardeşlerimizin birliği, beraberliği, dayanışması yolunda gösterdiğiniz gayretleri yakından takip ediyoruz [...] Türkiye güçlendikçe, Ahıska Türkü kardeşlerimiz de asırlık acılarını geride bırakarak, hedeflerine adım adım yaklaşacaklardır. İnşallah önümüzdeki dönemde hep birlikte hayallerimizin gerçeğe dönüştüğüne şahitlik edeceğiz."⁴² Bu bilgiler ışığında çalışma kapsamında politikaları incelenen son lider olan Erdoğan'ın yaklaşımı Şekil 5'te yer almaktadır.

³⁸ Cumhurbaşkanı Erdoğan Ahıska Türklerinin Hamisidir, İhlas Haber Ajansı 24 Mayıs 2022, <https://www.star.com.tr/guncel/cumhurbaskani-erdogan-ahiska-turklerinin-hamisidir-haber-1713349/>, (01.11.2022).

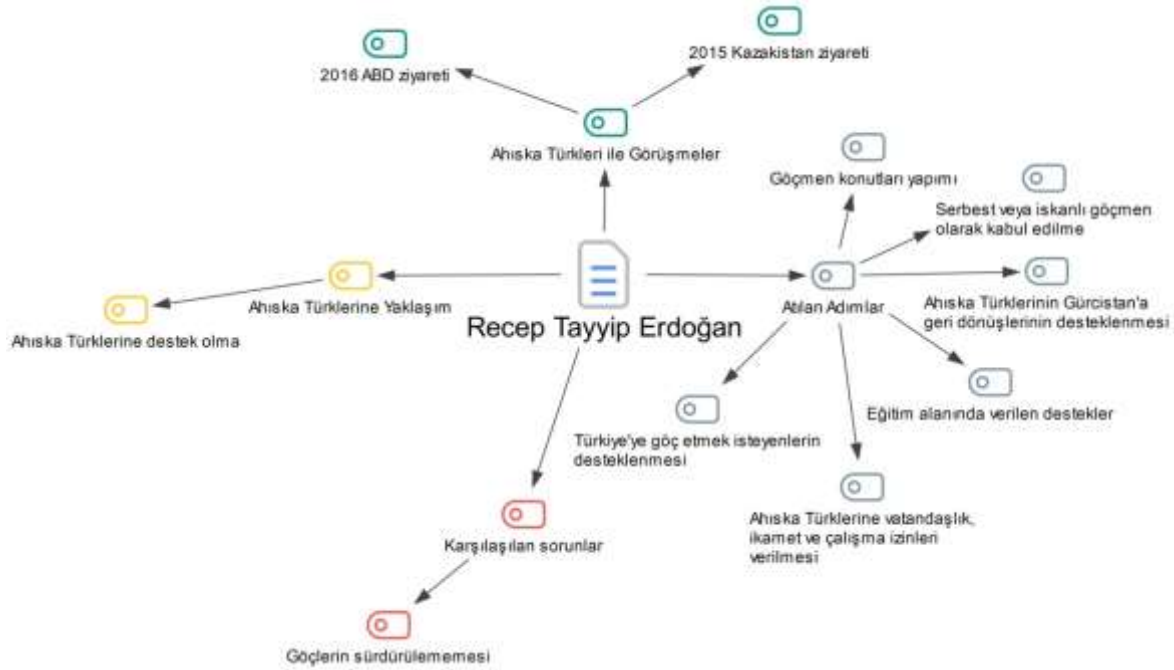
³⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanağı, 24. Dönem 3. Yasama Yılı, 79. Birleşim, 19 Mart 2013, s.85, <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanak/donem24/yil3/bas/b079m.htm>, (14.10.2022).

⁴⁰ Memmedoğlu, a.g.e., s.140-143.

⁴¹ Memmedoğlu, a.g.e., s.35-36.

⁴² Cumhurbaşkanı Erdoğan Dünya Ahıska Türkleri Birliği Başkanı Kassenov'u tebrik etti, İhlas Haber Ajansı 12 Aralık 2021, <https://www.cnnurk.com/turkiye/cumhurbaskani-erdogan-dunya-ahiska-turkleri-birligi-genel-baskani-kassenovu-tebrik-etti>, (01.11.2022).

Şekil 5: Tek Vaka Modeli (Recep Tayyip Erdoğan)

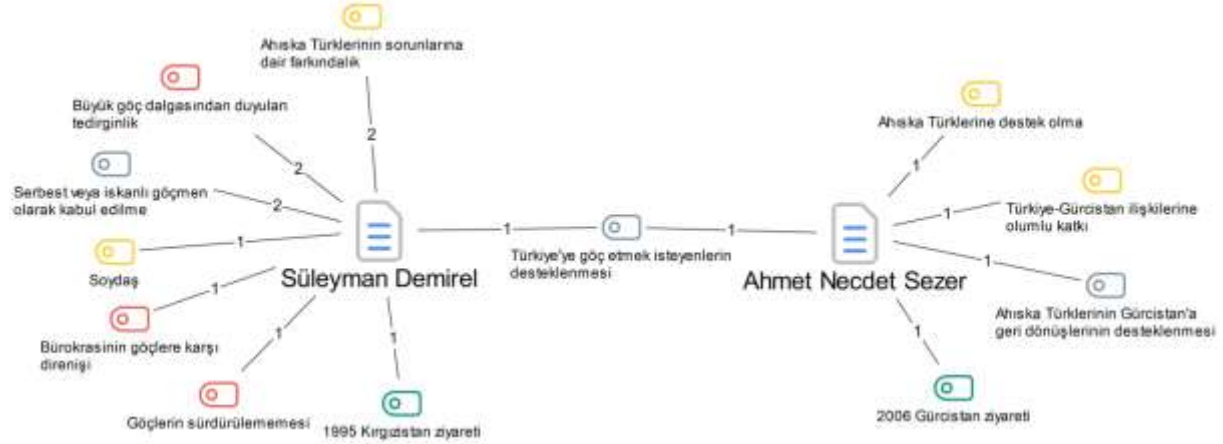
Kaynak: Çalışmanın yazarları tarafından MAXQDA Analytic Pro 24 programında oluşturulmuştur.

Ahıska Türklerinin sorunlarını çözmeye yönelik en somut adımlar Erdoğan'ın cumhurbaşkanlığı döneminde atılmıştır. Kazakistan ve ABD gibi ülkeleri ziyaret ettiğinde Ahıska Türklerinin temsilcileri ile bir araya gelen Erdoğan, onların Gürcistan'a geri dönüş yönündeki taleplerine destek vermiştir. Diğer yandan Türkiye'ye göç etmek isteyen Ahıska Türklerine vatandaşlık, ikamet ve çalışma izinleri verildiği gibi vatandaşlık meselesi de çözüme kavuşturulmuştur. Erdoğan bilhassa Ahıskalılarının eğitim alanındaki projelerini tam manasıyla desteklemiştir. Esasında Soğuk Savaş'ın bittiği dönemde cumhurbaşkanı olan Özal'dan Erdoğan'a gelinceye kadar geçen 30 yıldan daha uzun bir dönemde hâlihazırda Türkiye'de yaşayan ve bu ülkeye gelmek isteyen Ahıskalıların temel sorunları çözülmüştür. Diğer bir ifadeyle Türkiye Cumhuriyeti geçen bu süre zarfında Ahıska Türklerinin sorunlarına bigâne kalmamıştır.

Cumhurbaşkanlarının Politikalarının Karşılaştırılması

Bu bölümde Özal'dan Erdoğan'a kadar tüm cumhurbaşkanlarının Ahıska Türklerine yönelik izledikleri politikalar yukarıdaki çözümlemelerde yer alan verilere istinaden MAXQDA Analytic Pro 24 programında karşılaştırmalı bir zaviyeden masaya yatırılmıştır. Bu bağlamda ilkin kelime bulutu (bk. Şekil 6) vasıtasıyla bir değerlendirme yapılmış ardından ise cumhurbaşkanları halef-selef olma durumları dikkate alınarak karşılaştırılmıştır. Kelime bulutunda en çok tekrarlayan kelimeler yer aldığı için hâliyle tek vaka analizlerinde yer alan tüm kelimelere burada rastlanmamaktadır.

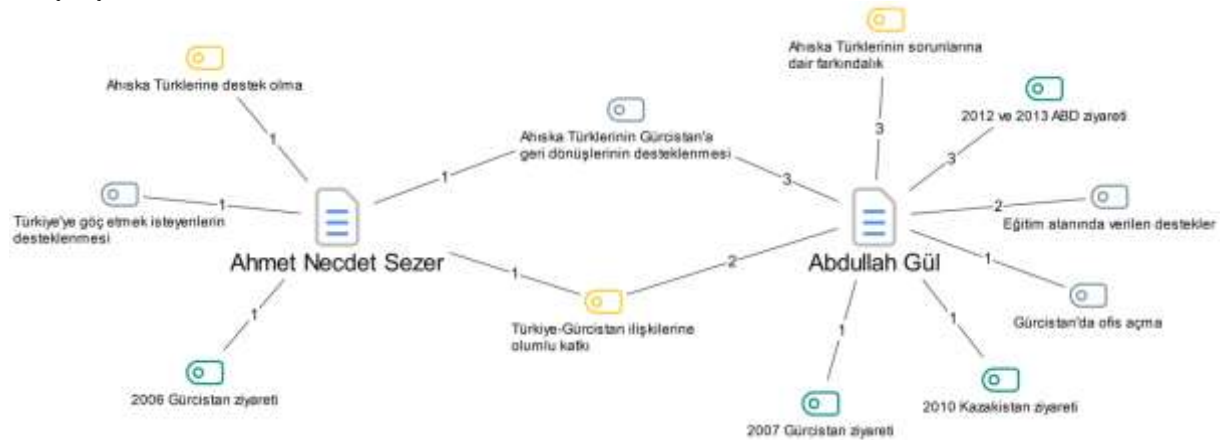
Şekil 8: Demirel ve Sezer'in Ahıska Türklerine Yönelik Politikalarının İki Vaka Modeli Vasıtasıyla Karşılaştırılması

Kaynak: Çalışmanın yazarları tarafından MAXQDA Analytic Pro 24 programında oluşturulmuştur.

Demirel ve Sezer her ne kadar Türkiye'ye göç etmek isteyen Ahıska Türklerinin desteklenmesi ortak paydasında buluşmuş olsalar da Sezer daha ziyade söz konusu halkın tarihsel anavatanları olan Ahıska bölgesine yerleştirilmelerini savunmuştur. Sezer bunun haricinde Ahıska bölgesine yerleşenlerin Türkiye ve Gürcistan arasındaki ilişkilere olumlu katkı yapacağına inanmıştır. Buna karşılık dünya Türklüğünün sorunlarına devletin imkânları ölçüsünde bigâne kalmayan Demirel ise Ahıska Türklerinin Türkiye'ye yerleştirilmeleri için ciddi bir gayret sarf etmiş olsa da bürokrasinin pasif direnişi neticesinde yeterli bir ilerleme kaydedememiştir. Çünkü söz konusu dönemde yürütmenin başı başbakan olduğu için cumhurbaşkanının bu konudaki yetkilerinin sınırlılığının unutulmaması gerekmektedir. Esasında bu durum 2017 yılında başkanlık sistemine geçilinceye kadar Erdoğan dışındaki bütün cumhurbaşkanları için geçerliliğini korumuştur. Sezer ve Gül'ün Ahıska Türklerine yönelik politikalarındaki benzerlikler ve farklılıklar ise Şekil 9 vasıtasıyla gözler önüne serilmiştir.

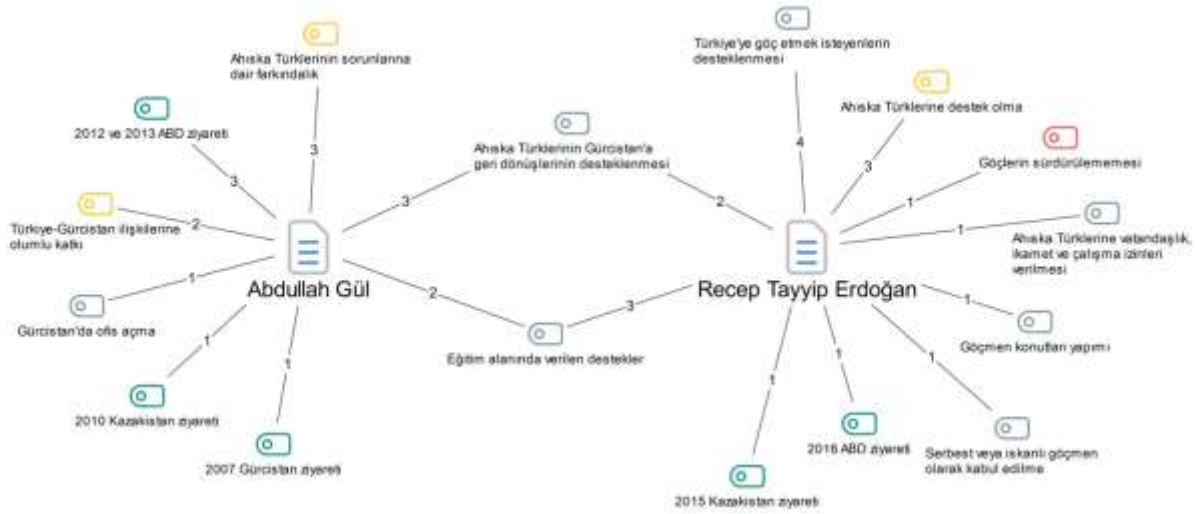
Şekil 9: Sezer ve Gül'ün Ahıska Türklerine Yönelik Politikalarının İki Vaka Modeli Vasıtasıyla Karşılaştırılması

Kaynak: Çalışmanın yazarları tarafından MAXQDA Analytic Pro 24 programında oluşturulmuştur.

Sezer ve Gül'ün politikalarının kesişme noktasında Ahıska Türklerinin Gürcistan'a geri dönüşlerinin desteklenmesi ve bu halk topluluğunun Ankara ve Tiflis arasındaki ilişkilere yaptığı olumlu katkı gibi hususlar yer almıştır. Bu konuda Sezer'e göre daha atak politikalar benimseyen Gül, Gürcistan'da ofis açma ve Ahıska Türklerine eğitim alanında destek verme suretiyle daha somut adımlar atmıştır. Esasında Gül, tıpkı halefi Erdoğan gibi Ahıska Türklerinin yaşadıkları ülkelere yaptığı tüm ziyaretlerde bu halkın temsilcileri ile bir araya gelerek onların sorunlarına çözüm bulmaya gayret etmiştir, (bk. Şekil 9). Gül ve Erdoğan'ın Ahıska Türklerine yönelik politikaları aşağıda yer alan Şekil 10 marifetiyle çözümlemeye tabi tutulmuştur.

Şekil 10: Gül ve Erdoğan'ın Ahıska Türklerine Yönelik Politikalarının İki Vaka Modeli Vasiyatıyla Karşılaştırılması

Kaynak: Çalışmanın yazarları tarafından MAXQDA Analytic Pro 24 programında oluşturulmuştur.

Gül ve Erdoğan'ın Ahıska Türklerine yönelik olarak izledikleri politikaların ortak paydasında bu halkın Gürcistan'a geri dönüşünün ve eğitiminin desteklenmesi gibi hususlar yer almaktadır. Söz konusu cumhurbaşkanları Kazakistan ve ABD ziyaretlerinde Ahıska Türkleriyle bir araya gelirlerken Gül ayrıca bu halkın temsilcileri ile Gürcistan ziyareti kapsamında da görüş alış verişinde bulunmuştur. Erdoğan, Gül ve diğer seleflerine nazaran Türkiye'ye göç etmiş veya etmek isteyen Ahıskalıları yönelik vatandaşlık, ikamet ve çalışma izinleri verilmesini sağlayarak daha somut adımlar atmıştır, (bk. Şekil 10). Ancak bu durumun ortaya çıkmasında 2010 yılında kurulan DATÜB'ün önemli katkıları olmuştur. Esasında 1991 yılından itibaren Ahıska Türklerine yönelik izlenen politikalar semeresini verdiği için ilkin DATÜB kurulmuş ardından bu örgütlenme söz konusu halka vatandaşlık verilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bilhassa Erdoğan'ın cumhurbaşkanlığı döneminde Ukrayna'da zor şartlar altında yaşayan Ahıskalıları Türkiye'ye getirilerek iskân edilmişlerdir.

Son olarak 1991 yılından bu yana Türk cumhurbaşkanlarının Ahıska Türklerine yönelik politikalarının takriben 30 yıllık bir süreçte nasıl bir ilerleme kaydettiğinin net bir şekilde anlaşılabilmesi maksadıyla Özal ve Erdoğan'ın bu konudaki yaklaşımları karşılaştırılmalı bir zaviyeden Şekil 11'de sunulmuştur.

Kanun'un kabul edildiği, ancak Türkiye'nin söz konusu dönemde içinde bulunduğu ekonomik ve siyasal sorunlar yüzünden bu Kanun'a yeterince işlerlik kazandırılmadığı söylenebilir. Bu durumun ortaya çıkmasında, söz konusu sorunların haricinde bürokrasinin pasif direnişi de etkili olmuştur. Sözelimi Demirel 1995 yılında Kırgızistan'dan 5.000 Ahıska Türkünü Türkiye'ye getirmek istediği vakit içişleri ve dışişleri bakanlıkları bu girişime karşı çıkmışlardır. Dolayısıyla dünya Türklüğünün meselelerini çözmeye sıcak bakan birisi olan Demirel bu şartlar altında geri adım atmak zorunda kalmıştır. Buna benzer bir durum ise Krasnodar'da zor şartlarda yaşayan Ahıskalıların Türkiye'ye kabul edilmesi gündeme geldiğinde kendisini göstermiştir. Maalesef Rusya'dan 15.000 civarında Ahıska Türkünü kabul etmeyen Türk karar alıcılar daha sonra milyonlarca Suriyelinin Türkiye'ye yerleşmesine hiçbir ses çıkarmamışlardır.

Daha sonra gelen cumhurbaşkanları olan Sezer, Gül ve Erdoğan ise özellikle Gürcistanlı mevkidaşları ile yaptıkları görüşmelerde Ahıska Türklerinin anavatanlarına dönüş meselesini sürekli olarak gündemde tutmuşlardır. Özellikle Erdoğan hem başbakan hem de cumhurbaşkanı olarak uzun yıllar görev yaptığı için yurtdışında yaşayan Ahıska Türklerine gereken desteği vermiştir. Bu destekler daha çok Türkiye'ye komşu coğrafyalarda zor şartlar altında yaşayan Ahıskalıları hedef almıştır. Örneğin Erdoğan Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesinden sonra Donetsk bölgesinde başlayan çatışmalardan etkilenen Ahıska Türklerinin Türkiye'ye getirilmesi ile Şubat 2022'de patlak veren Rusya ve Ukrayna Savaşı'nda mağdur olan Ahıska Türklerinin Erzincan ve Bitlis'e iskân edilmelerinde önemli bir rol oynamıştır.

KAYNAKÇA

Ahıska Türkleri Geliyor, 150 bin Ahıska Türkü, Kars Ardahan ve Iğdır'a yerleştirilecek, 25 Şubat 2015, <https://www.gazetekars.com/ahiska-turkleri-geliyor-10908h.htm>, (14.10.2022).

Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskânına Dair Kanun, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.3835.pdf>, (28.10.2022).

Bilgehan Zeynep, Ukrayna'dan Van Gölü Kıyısına: Yeni Ahıska Ahlat, Hürriyet 13 Haziran 2016, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ukraynadan-van-golu-kiyisina-yeni-ahiska-ahlat-40116688>, (14.10.2022).

Cumhurbaşkanı Erdoğan Ahıska Türkleri ile Buluştu, 17 Nisan 2015, <https://www.sehirmedya.com/dunya-haberleri/cumhurbaskani-erdogan-ahiska-turkleri-ile-bulustu-h101137.html>, (01.11.2022).

Cumhurbaşkanı Erdoğan Ahıska Türklerinin Hamisidir, İhlas Haber Ajansı 24 Mayıs 2022, <https://www.star.com.tr/guncel/cumhurbaskani-erdogan-ahiska-turklerinin-hamisidir-haber-1713349/>, (01.11.2022).

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan: Ahıska Türkleri Vatanına Dönmelidir, <https://www.turkalemimiz.com/Home/Gethaberler?categoryid=13&aid=4690>, (01.11.2012).

Cumhurbaşkanı Erdoğan Dünya Ahıska Türkleri Birliği Başkanı Kassanov'u tebrik etti, İhlas Haber Ajansı 12 Aralık 2021, <https://www.cnnturk.com/turkiye/cumhurbaskani-erdogan-dunya-ahiska-turkleri-birligi-genel-baskani-kassanovu-tebrik-etti>, (01.11.2022).

Cumhurbaşkanı Gül Ahıska Türkleri Ağırladı, 20 Mayıs 2012, <https://www.ensonhaber.com/gundem/cumhurbaskani-gul-ahiska-turklerini-agirladi-2012-05-20>, (15.10.2022).

Cumhurbaşkanı Gül, Ahıska Türkleri ile Buluştu, 24 Mayıs 2010, <https://www.tccb.gov.tr/haberler-abdullah-gul-1726/9012/cumhurbaskani-gul-ahiska-turkleri-ile-bulustu>, (15.10.2022).

Cumhurbaşkanı Gül, New York'ta Türk Vatandaşları ile Buluştu, 26 Eylül 2013, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-1726/11156/cumhurbaskani-gul-new-yorkta-turk-vatandaslari-ile-bulustu>, (15.10.2022).

Cumhurbaşkanı Sezer Gürcistan Cumhurbaşkanı Saakaşvili ile Görüştü, DHA 14 Mart 2006, <https://www.gazetevatan.com/gundem/cumhurbaskani-sezer-gurcistan-cumhurbaskani-saakasvili-ile-gorustu-73388>, (01.11.2022).

Demirel'den Ahıska Türklerine Mesaj: "Kapımız bütün Türklere açıktır." Mayıs 1992.

Gürcistan Devlet Başkanı ile Görüşmelerin Ardından ortak Basın Toplantısı, 21 Kasım 2007, <https://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari--abdullah-gul-1723/14855/gurcistan-devlet-baskani-ile-gorushmelerinin-ardindan-duzenlenen-ortak-basin-toplantisi>, (15.10.2022).

Kara Abdulvahap, Turgut Özal ve Türk Dünyası, Türkiye-Türk Cumhuriyetleri İlişkileri 1983-1993, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2012.

Karakuzu Taner ve Limon İlker'in Abdullah Gül ile 16 Mart 2021 tarihinde Ankara'da yaptıkları söyleşi.

KEİ Zirvesi Çerçevesinde İkili Temaslar, 26 Haziran 2012, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-1726/10455/kei-zirvesi-cercevesinde-ikili-temaslar>, (15.10.2022).

Günümüzde Kırgızistan'da yaşayan Ahıska Türkleri hakkında ayrıntılı olarak bk. Kırgızistan Ahıska Türkleri Derneği Başkanı Hatemşah Dursunov ile 31 Ekim 2023 tarihinde Bişkek'te yapılan söyleşi (Fahri Türk), Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi, Ocak 2024, Cilt 15, Sayı 2, s.113-117, <https://www.esbadergisi.com/index.php/tr/sayilar/sutun-d-tr/sayi-28>, (29.05.2025).

Limon İlker, Süleyman Demirel'in Orta Asya Politikası (1991-2000), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Edirne 2022.

Memmedoğlu Rövsen, Kader/Sudba, Almatı 2021.

Muradova Elnara, Cumhurbaşkanı Gül ABD'de Ahıska Türkleriyle Görüştü, Bizim Ahıska.

Olgan Can, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı ABD'de Ahıska Türkleri Karşıladı, 09 Haziran 2016, <http://www.haberself.com/h/49719/>, (02.11.2022).

Özdemir Hikmet, Turgut Özal ve Avrasya, Avrasya Dünyası, Sayı 2, Nisan 2018, ss.1-15.

Saakaşvili: Türkiye Gerçek bir Stratejik Ortak, ANKA 19 Aralık 2006, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/saakasvili-turkiye-gercek-bir-stratejik-ortak-5643116>, (01.11.2022).

Süleyman Demirel Külliyesi, Bilgi ve Belge Merkezi, Belge No:15.6.1993.

Süleyman Demirel Külliyesi, Bilgi ve Belge Merkezi, Belge No:16.02.1993, B:68.

Süleyman Demirel Külliyesi, Bilgi ve Belge Merkezi, Belge No:13.3.1997, B:68 O 2.

Sürgün Sonrası Ahıska Türklerinin Dünyu Bugünü ve Yarını, Gerçek Tarih 2 Ekim 2022, <https://gercektarih.com.tr/surgun-sonrasi-ahıska-turklerinin-dunu-bugunu-ve-yarini/>, (01.11.2022).

Şahin Mehmet Fatih, Türk Dış Politikasında Ahıska Türkleri, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, İstanbul 2014.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanağı, 24. Dönem 3. Yasama Yılı, 79. Birleşim, 19 Mart 2013, s.85, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem24/yil3/bas/b079m.htm>, (14.10.2022).

Türk Fahri ve Karakuzu Taner, Türkiye Cumhuriyeti ve Afganistan Türklüğü (1970-2000), Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi, Cilt 13, Sayı 1, Ocak 2022, ss.1-20, <https://www.esbadergisi.com/images/sayi24/1turk-karakuzu-afganistan-turklugu.pdf>, (11.11.2022).

Türkiye Kırgızistan El Ele, Milliyet, 09 Nisan 1993, s. 22, (17.08.2022).

Üren Mustafa, Kimlik, Çıkar ve Jeopolitik Eksende Ahıska Türkleri Sorunu, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bolu 2015.